

Редакційно-видавничий відділ* (1975–1991)

Марта Пономаренко

завідувач відділу наукового редагування та видавничої справи
ЛННБУ ім. В. Стефаника

Пропонована публікація присвячена найскладнішому періоду редакційно-видавничого процесу Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, а саме — його радянському відтинку. Описано основні проблеми та тематику науково-дослідної роботи бібліотеки. Поіменно згадано тих працівників, які мали безпосередній стосунок до видавничого процесу Львівської наукової бібліотеки.

Ключові слова: редакційно-видавнича робота, план-проспект, оригінал-макет, автор, друкарня, редколегія.

The proposed publication is devoted to the most complicated period of editing and publishing process in V. Stefanyk Lviv National Academic Library, specifically its soviet period. The major problems and subjects of library research are described. Workers who participated in the process of publishing in Lviv Academic Library are mentioned by names.

Keywords: editing and publishing work, plan brochure, original layout, author, printing house, editorial board.

Предлагаемая публикация посвящена наиболее сложному периоду редакционно-издательского процесса Львовской национальной научной библиотеки Украины имени В. Стефаника, а именно — его советскому отрезку. Описаны главные проблемы и тематика научно-исследовательской работы библиотеки. Названы поименно те сотрудники, которые имели непосредственное отношение к издательскому процессу Львовской научной библиотеки.

Ключевые слова: редакционно-издательская работа, план-проспект, оригінал-макет, автор, типографія, редколегія.

Організація та розвиток видавничої діяльності Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, як і її науково-бібліографічної діяльності загалом, обумовлювались

* Автор висловлює щирю подяку Л. П. Квятковській за спомини про роботу у редакційно-видавничому відділі (зберігаються в архіві відділу) та Я. Г. Левандівській за пошукову роботу, проведену в архіві ЛННБУ ім. В. Стефаника.

багатьма зовнішніми і внутрішніми чинниками. Особливо на її долі позначились важкі, а подекуди трагічні суспільно-політичні умови, в яких довелось існувати другій за величиною книгозбірні України впродовж радянського періоду.

Після вересня 1939 р., який приніс в Галичину вже розповсюджену в Радянській Україні «культурну революцію» і соціалістичне будівництво, «в теорії і практиці бібліотечної справи утвердились принципи марксистської методології, що вимагали партійного, класового підходу до оцінки явищ, повного підпорядкування бібліотечної практики завданням виховання трудящих в дусі комуністичних ідей, непримиренності до буржуазного світу і будь-яких проявів буржуазної ідеології» [4, с. 16]. У видавничій сфері це означало цілковиту відмову у науково-допоміжній та рекомендаційній бібліографії від принципів і методик усталеної в світі класичної бібліографії, насамперед — повного і об'єктивного інформування. Все це привело до обмеженості бібліографії, односторонності та відсталості її інформаційної та джерельної бази, що в свою чергу породило тенденційність, кон'юнктурність, зубожіння тематики і проблематики досліджень, схематизм структури видань [4, с. 16].

Видавнича діяльність ЛННБУ ім. В. Стефаника розпочалася вже з першого року існування нашої бібліотеки. Так, у 1940 р. були видані покажчик «До першої річниці визволення Західної України від гніту панської Польщі» та каталог виставки, приуроченої 85-річчю від дня смерті А. Міцкевича [19]. Визначальною рисою як цих, так і наступних повосенних видань була підпорядкованість їх принципам партійності й класовості. У відборі бібліографічної інформації превалювали лише радянські джерела, введено «шапкові» розділи з партійними документами та працями класиків марксизму-ленінізму. Основну тематику бібліографічних покажчиків, які готувались до друку, становили переважно «видатні» події у житті радянського суспільства: з'їзди та пленуми КПРС, «значні досягнення» у галузі партійного будівництва, сільського господарства та промисловості.

Про доцільність створення окремої структурної одиниці, яка б займалася видавничою діяльністю, вперше було згадано у плані роботи Львівської філії Бібліотеки АН УРСР на 1947 рік:

«В 1947–1950 рр. Львівський Філіал Бібліотеки АН УРСР організує видавництво. Це видавництво буде випускати періодичний орган бібліотеки, як також праці, підготовлені відділами, кабінетами чи окремими працівниками Бібліотеки. Це будуть в першу чергу описи збірок Бібліотеки (рукописів, стародруків, рідких книг і т. д.), як також бібліографічні покажчики літератури по різним актуальним питанням, як наприклад по питанню енергетичних ресурсів Західних областей України і т. п.» [11]. Однак de facto відділ так і не був створений, а видавничою ділянкою, як і безпосередньо редагуванням, надалі займались партійні, як слід ідеологічно «підковані» співробітники (сам директор А. З. Одуха та його соратники, які взагалі не мали вищої освіти, — М. С. Жарінов, П. Н. Іринархов, а також прискіпливо перевірені досвідчені бібліотекарі та бібліографи О. П. Куш, Є. Є. Кравченко, М. П. Гуменюк та ін.) [18, с. 241], яких затверджувала вчена рада бібліотеки. Проте навіть у таких складних умовах бібліотека мала певні здобутки. Зокрема, це стосується ряду видань літературознавчого, краєзнавчого, мистецтвознавчого характеру, у 1980-х рр. — бібліографії провідних тем і проблем, якими займалися інститути Західного наукового центру АН УРСР [9]. Оскільки обсяги і кількість видань невинно зростали, на початку 70-х рр. ХХ ст. назріла необхідність у створенні спеціального відділу, який би здійснював фахову редакційно-видавничу підготовку друкованих видань бібліотеки та організацію їх випуску.

Формально редакційно-видавничий відділ (такою була перша назва цього структурного підрозділу) почав працювати, коли наказом по бібліотеці від 2 січня 1975 р. [12] на посаду його завідувача був призначений *Є. Є. Кравченко**. Відділ безпосередньо

* **Кравченко Єфрем Єфремович** (20.06.1924–1997). Українець. Освіта вища. Володів німецькою та російською мовами. Народився в с. Дмитрушки Уманського р-ну Київської (тепер Черкаської) обл. в селянській родині. Після закінчення 7-річної сільської школи вступив до Уманського технікуму механізації сільського господарства. До початку війни закінчив 2-ий курс. Від вивозу на примусові роботи до Німеччини переховувався у родичів, але у червні 1943 р. його затримали поліцаї і примусово вивезли у м. Саарбюккен на роботу у шахту. Через два тижні втік з товаришем Олександром Сторожуком і ночами місяць

підпорядковувався дирекції бібліотеки й у своїй діяльності керувався чинним законодавством України та рішеннями вченої ради і враховував рекомендації редакційно-видавничої та науково-бібліографічної рад при підготовці видань до друку. Для видання тематичних збірників наукових праць була створена редакційна колегія, яку очолив директор бібліотеки; до її складу входили також провідні працівники бібліотеки та вчені ЗНЦ АН України. Основним завданням відділу була редакційно-видавнича підготовка видань бібліотеки, редагування рукописів, робота з укладачами бібліографічних покажчиків, вичитування версток, оформлення дозволу до друку та випуск видань у світ.

Штат відділу на той час складався з двох працівників — завідувача відділу та старшого редактора. Завідувач відділу Є. Є. Кравченко був досвідченим бібліографом, укладачем численних бібліографічних покажчиків («Марко Черемшина», «Лесь Мартович», «Шашкевич, Вагилевич, Головацький» та ін. [9]; автором методичних та бібліографічних матеріалів, присвячених Т. Шевченкові,

пробирався лісами на схід. Наприкінці липня їх затримали німці, відправили до тюрми, де пройшов допити і тортури. На початку серпня Кравченка відправили у концтабір Натцвейлер, в якому працював на каменоломні. Наприкінці жовтня разом із 200 в'язнями Кравченка було відправлено в Бухенвальд (№ 17 563), де він працював на каменоломні у різних філіалах табору (Вупперталь, Текла-Лейпциг, Мільзен). В ув'язненні перебував до квітня 1945 р. У квітні евакуйований з Мільзена до м. Лендесгут, де 10 травня 1945 р. його звільнила Радянська армія.

У травні, після звільнення з концтабору, лежав у лікарні в м. Лендесгут, до осені служив у Червоній армії. З грудня 1945 до грудня 1946 р. працював слюсарем у в/ч 36655 в Умані. Водночас навчався в Уманській 10-річній вечірній школі робітничої молоді, яку закінчив у червні 1947 р. Цього ж року вступив на спецкурс Львівського технікуму культпросвітробітників (бібліотечне відділення), який закінчив у 1948 р.

З квітня 1951 р. працював у Львівській науковій бібліотеці бібліографом, бібліотекарем, старшим редактором відділу бібліографії. З 1970 р. — вчений секретар бібліотеки. Очолював лекторську групу із працівників бібліотеки для прочитання пропагандистських лекцій у селах. 1953 р. закінчив Львівський університет, 1964 р. — вечірній університет марксизму-ленінізму, 1971 р. закінчив аспірантуру [7].

І. Франкові, П. Мирному, П. Грабовському, В. Гжицькому, П. Тичині; укладачем тематичних списків літератури з методики підбору та використання видань для написання курсових і дипломних робіт; бібліографічних розшуків творів друку із суспільно-політичних питань; автором більше, ніж 100 статей та рецензій, опублікованих у наукових збірниках та періодиці з питань бібліотекознавства, бібліографії, літературознавства, книгознавства; багаторічним вченим секретарем бібліотеки [8]. Старшим редактором працювала *Н. П. Андрусів**, філолог за освітою. У 1975 р. на час її декретної відпустки (листопад 1977 р.) була прийнята *Л. П. Квятковська***, яку згодом перевели на постійну роботу. Досвідчений і вимогливий редактор, Л. Квятковська відредагувала і підготувала до друку десятки бібліографічних видань бібліотеки, окремі наукові публікації, збірники статей, монографії, нариси; є співакладачем бібліографічного видання «Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника АН УРСР (1940–1980 рр.): покажчик видань бібліотеки та літератури про її діяльність» і його продовження «Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України: покажчик видань бібліотеки та літератури про її діяльність (1981–2000 рр.)» [10], а також співавтором методичного посібника «Пам'ятка укладачеві бібліографічного покажчика; Пам'ятка автору наукової статті» [16].

З часу роботи редакційно-видавничого відділу значно зросли кількість і якість друкованої продукції. Слід зауважити, що видавнича діяльність була суворо регламентована ідеологічними і цензурними рамками. Всі підготовлені до друку видання спочатку переглядалися у відділі спецфондів бібліотеки, потім їх затверджував Облліт.

* **Андрусів Надія Павлівна** (8.01.1947 р. н.). Українка. Освіта вища, закінчила Львівський університет ім. І. Франка, філологічний факультет. Володіє французькою, польською, чеською, російською мовами. 1 листопада 1974 р. прийнята на роботу у Львівську наукову бібліотеку. Звільнилася 14 листопада 1977 р. [1, арк. 98].

** **Квятковська Лариса Павлівна** (2.04.1945 р. н.). Українка. Освіта вища, закінчила Український поліграфічний інститут ім. І. Федорова, спеціальність — редактор наукової та масової літератури. Володіє англійською, польською, російською мовами. Народилася у Кам'янець-Подільському в сім'ї службовців.

За видавничими правилами, які існували у 1970-х роках, бібліотеці дозволялося друкувати тільки бібліографічні покажчики пропагандистського і рекомендаційного характеру (хоча часом бібліотеці вдавалося видавати персоналії та покажчики змісту періодичних видань). Не можна було видавати й періодичні збірники наукових праць співробітників бібліотеки. У 1974 р. вийшов перший тематичний збірник під назвою «Книга і знання», в наступні роки виходили такі збірники, однак вони декларувалися як неперіодичні і, відповідно, виходили під різними назвами. З 1981 р. такі збірники (теж як неперіодичні видання) за розпорядженням Президії Академії наук почали виходити у видавництві «Наукова думка». Лише з 1993 р. бібліотека одержала можливість видавати щорічник «Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка» [5].

Зі створенням редакційно-видавничого відділу видавнича діяльність бібліотеки стала більш плановою і регламентованою, відповідала тогочасним нормативам, стандартам і технічним умовам для видавничої справи і поліграфічного виробництва. Для рецензування видань бібліотека запрошувала провідних бібліографів Львова та вчених установ ЗНЦ АН Української РСР.

На жаль, поліграфічна база бібліотеки була далекою від досконалої. Великі труднощі викликало виготовлення оригінал-макетів (тобто, машинопису). Друкування бібліографічних покажчиків має певні особливості, вимагає високої грамотності, уважності та досконалого знання бібліографічного опису. Після довгих пошуків у 1977 р. у відділ прийшла друкарка *М. А. Бута**, яка тривалий час працювала в канцелярії і відповідала всім вимогам, необхідним для підготовки оригінал-макетів. Фаховий рівень та естетичний вигляд видань значно поліпшились.

Вже з перших днів існування редакційно-видавничого відділу було складено положення про відділ, посадові інструкції та деякі інші регламентуючі документи.

---

* **Бута Марія Антонівна** (12.07.1944 р. н.). Українка. Освіта середня. Володіє польською, англійською, російською мовами. Народилася в с. Кутці Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. в селянській родині. З 1969 р. працює в ЛНБ, тепер на пенсії [2, арк. 91].

З ініціативи зав. відділу Є. Є. Кравченка серед завалів старої літератури у відділі обмінно-резервних фондів розшукано і зібрано всі видання бібліотеки, починаючи від її заснування. З них був сформований архівний фонд друкованих видань бібліотеки, який до сьогодні зберігається у відділі наукового редагування та видавничої справи і дбайливо поповнюється новими друками нашої установи.

Починаючи з 1976 року, працівники відділу щорічно склали «Плани-проспекти видань бібліотеки» на наступний рік. Вони містили повну назву планованих до виходу видань, коротку анотацію та приблизний обсяг. Весь тираж (500 примірників) працівники відділу розсилали у наукові й обласні бібліотеки колишнього Радянського Союзу. Слід зауважити, що абоненти активно замовляли наші видання. У відділі існувала картотека замовників, і після виходу у світ видання його надсилали замовникам післяплатою. Як згадує Л. П. Квятковська, у рік надсилалося кілька сотень бандеролей. Згодом цю функцію виконував відділ комплектування.

Наприкінці 1978 р. Є. Є. Кравченко був переведений із посади завідувача редакційно-видавничого відділу на посаду завідувача відділу рукописів. 2 квітня 1979 р. [13] на посаду керівника редакційно-видавничого відділу призначили львівського поета *Р. М. Качурівського**, який пропрацював недовго і звільнився за власним бажанням наприкінці 1979 р. [14].

На початку 1980 р. [15] на посаду завідувача редакційно-видавничого відділу запросили *М. Г. Вавричин*** , яка працювала

---

* **Качурівський Роман Миколайович** (24.08.1943–2008?). Українець. Освіта вища. Народився в с. Хоростків Тернопільської обл. в сім'ї службовців. Закінчив Львівський університет, факультет журналістики. Член КПРС з 1965 р. Член Спілки письменників з 1974 р. Володів польською (із словником), російською мовами [6, арк. 203].

** **Вавричин Марія Григорівна** (20.03.1935 р. н.). Українка. Освіта вища. Закінчила Львівський університет, історичний факультет. Володіє польською, німецькою, російською мовами. Народилася в с. Мшана (тепер Республіка Польща) у селянській сім'ї. Три класи початкової школи закінчила в рідному селі. Наприкінці 1944 р. з сім'єю примусово депортована на територію тодішньої Радянської України у с. Олександрівка Покровського р-ну Дніпропетровської обл. 1946 р. родина переїхала у Львівську обл.; оселилися в с. Гонятичі Щирецького (тепер

у Центральному державному історичному архіві України у Львові. Історик за освітою, вона мала певний досвід наукової і видавничої роботи. Тематика її досліджень — історія, картографія, вона — автор десятків рецензій та окремих публікацій у наукових збірниках, часописах, укладач бібліографічних покажчиків [10, поз. № 1, 5, 6, 29, 33, 34, 41, 92, 142, 208, 264, 296]. Хороший організатор, цілеспрямована й енергійна, М. Г. Вавричин дуже серйозно поставилася до дорученої роботи: багаторічний член науково-бібліографічної та вченої рад бібліотеки, член редколегії наукових збірників бібліотеки, науковий редактор поважних наукових досліджень. На період її роботи у відділі припадає розгортання науково-методичної роботи, було доопрацьовано положення про відділ, створено інструктивні документи про надходження рукописів у відділ і роботу над ними, розроблено норми на окремі процеси. У 1981 р. колектив авторів (Л. І. Ільницька, Л. П. Квятковська, М. Г. Вавричин) розробив і опублікував «Пам'ятку укладачеві бібліографічного покажчика» і «Пам'ятку авторів наукової статті».

Значному підвищенню наукового рівня та забезпеченню єдиних методичних рішень при складанні бібліографічних покажчиків сприяла науково-бібліографічна рада, що була створена 1981 р. До її складу входили провідні спеціалісти бібліотечно-бібліографічної справи, а також представники дирекції. Склад такої ради затверджувався наказом директора бібліотеки. На засіданнях ради детально обговорювались плани-проспекти пропонованих до друку видань, їх структура, наповненість матеріалом, бібліографічний опис. Науково-бібліографічна рада рекомендувала майбутнє видання на затвердження вченої ради.

Значно підвищилася вимогливість до авторів, усі покажчики проходили бібліографічну раду, статті до збірників приймалися тільки з рецензіями та після того, як їх затвердила редколегія збірника.

Миколаївського р-ну). Закінчила Вербізьку початкову школу, вступила до Львівського педучилища № 1, після якого — до Львівського державного університету. Працювала коректором у районній газеті, згодом — на різних посадах у ЦДІА України у Львові. 3 січня 1980 р. — прийнята на керівну посаду у ЛНБ [3, арк. 43, 43зв.].

Якщо у підготовці видань до друку було досягнуто певних успіхів, то викликала занепокоєння інша проблема — рівень поліграфічного виконання наших видань. Щоправда, збірники наукових праць виходили у видавництві «Наукова думка», а от покажчики видавалися засобами бібліотечної поліграфії — на старому ротапринті. Слід зауважити, що це тривало ще довго — до 1990-х рр. (коли у бібліотеці з'явилися комп'ютери). Звичайно, робилися певні кроки для поліпшення справи: нав'язувалися стосунки з друкарнями Львова або іншими організаціями, які мали власну поліграфічну базу. Проте друкарні неохоче бралися за такі замовлення, адже наклад видань бібліотеки був невеликим (від 200 — до 1 000 прим.). Тут треба згадати добрим словом Жовківську (тоді — Нестерівську) книжкову друкарню, яка досить часто брала наші замовлення, — приблизно третина видань бібліотеки виходила у світ високим друком. Робилися успішні спроби змінити і поліграфічне оформлення видань — іноді до художнього редагування залучалися професіонали, а обкладинки замовляли художникам. Звичайно, все це значно покращувало якість друкованої продукції бібліотеки.

Проте подальша заідеологізованість тематики бібліотеки, присутність цензури, односторонність і необ'єктивність подання інформації, уникання «неблагонадійних» імен та подій і надалі залишалися гальмівними чинниками у розвитку наукової роботи. Щоправда, бібліотека і в таких непростих умовах усе-таки зуміла опублікувати декілька цінних праць красназнавчого, літературно-красназнавчого та бібліографічного характеру. Серед цих видань слід назвати такі: систематичний покажчик змісту журналу «Зоря», який склав відомий бібліограф О. Д. Кізлик, історико-бібліографічні покажчики «Василь Стефаник», «Остап Терлецький», бібліографії «Микола Ільницький», «І. Р. Юхновський». Слід згадати і покажчики, призначені для розкриття тем і проблем наукової проблематики, які розробляли установи Західно-Наукового Центру («Соціальне управління» (1984 і 1989 рр.), «Оптимізація механічних систем» (1986 і 1989 рр.) та ін.

У 1987 р. штат редакційно-видавничого відділу було розширено. На посаду редактора у редакційно-видавничий відділ з

відділу основних книжкових фондів було переведено *М. О. Патеригу**. У 1991 р. з відділу опрацювання на посаду старшого редактора було переведено *Л. О. Льницьку*. Із здобуттям Україною незалежності кардинально змінилася видавнича політика бібліотеки.

1. *Андрусів Н. П.* Автобіографія // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Особові справи працівників бібліотеки, звільнених в 1976–90 рр. — Оп. 3 о/с, од. зб. 241. — Арк. 94-102.
2. *Бута М. А.* Автобіографія // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Особові справи звільнених працівників бібліотеки ім. В. Стефаника за 2004 р. — Оп. 3 о/с. — Арк. 70-91.
3. *Вавричин М. Г.* Автобіографія // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Особові справи працівників бібліотеки, звільнених у 1993 р. — Оп. 3 о/с, спр. 301. — Арк. 32-46.
4. *Вальо М. А.* Внесок ЛНБ ім. В. Стефаника у бібліографознавство і книгознавство в Українській РСР / *М. А. Вальо* // Бібліотека — скарбниці духовності : міжнар. наук. конференція, присвячена 50-річчю Львівської наук. б-ки ім. В. Стефаника АН України, Львів, 5-8 вересня 1990 року / АН УРСР, ЛНБ ім. В. Стефаника. — Київ : Наук. думка, 1993. — С. 16-32.
5. *Льницька Л.* Від тематичних збірників статей — до «Записок Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника» (1972–2007) / *Людмила Львівська* // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника : [зб. наук. пр.]. — Львів, 2008. — Вип. 1 (16). — С. 253-272.
6. *Качурівський Р. М.* Автобіографія // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Особові справи працівників бібліотеки, звільнених в 1976–90 рр. — Оп. 3 о/с, од. зб. 254. — Арк. 199-206.
7. *Кравченко Є. Є.* Автобіографія // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Особові справи працівників бібліотеки, звільнених в 1976–1990 рр. — Оп. 3 о/с, од. зб. 256. — Арк. 105-108.
8. *Кравченко Є. Є.* Характеристика // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Особові справи працівників бібліотеки, звільнених в 1976–1990 рр. — Оп. 3 о/с, од. зб. 256. — Арк. 124.

---

* **Патерига (Пономаренко) Марта Олександрівна** (4.01.1966 р. н.). Українка. Народилася у Львові в родині службовців. Освіта вища. Закінчила Український поліграфічний інститут ім. І. Федорова, спеціальність — редактор наукової, науково-довідкової літератури. Володіє французькою, польською, російською мовами. У бібліотеці працює з 1983 р., у редакційно-видавничому відділі — з червня 1987 р. З 2004 р — завідувач цього структурного підрозділу [17].

9. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника АН УРСР (1940–1980 рр.) : покажчик видань бібліотеки та літератури про її діяльність / АН УРСР, ЛНБ ім. В. Стефаника ; уклад.: *О. П. Куц, Л. П. Квятковська*. — Львів, 1982. — 107 с.
10. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України : покажчик видань бібліотеки та літератури про її діяльність (1981–2000 рр.) / НАН України ЛНБ ім. В. Стефаника ; уклад.: *Л. П. Квятковська, В. М. Мартинович*. — Львів, 2004. — 324 с.
11. План роботи Львівської філії Бібліотеки АН УРСР на 1947 рік : проект // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 120. — Арк. 12.
12. Наказ № 1а по Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника АН УРСР від 2 січня 1975 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Накази № 1-161 по бібліотеці. Т. 1. — Оп. 1, спр. 2026. — Арк. 2.
13. Наказ № 79 по Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника з 2 квітня 1979 року: [копія] // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Особові справи працівників бібліотеки, звільнених в 1976–90 рр. — Оп. 3 о/с, од. зб. 254. — Арк. 200.
14. Наказ № 334 по Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника з 20 грудня 1979 року : [копія] // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Особові справи працівників бібліотеки, звільнених в 1976–90 рр. — Оп. 3 о/с, од. зб. 254. — Арк. 205.
15. Наказ № 14 по Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника з 18 січня 1980 року : [копія] // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Особові справи працівників бібліотеки, звільнених у 1993 р. — Оп. 3 о/с, спр. 301. — Арк. 46.
16. Пам'ятка укладачеві бібліографічного покажчика; Пам'ятка автору наукової статті / АН УРСР, ЛНБ ім. В. Стефаника ; уклад.: *Л. І. Льницька, Л. П. Квятковська, М. Г. Вавричин* ; ред. *М. П. Гуменюк*. — Львів, 1981. — 12 с.
17. *Патерица (Пономаренко) М. О.* // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Відділ кадрів. Запис у трудовій книжці.
18. *Пономаренко М.* Видавничий репертуар Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України (1940–2008): еволюція ідеологічної парадигми / *Марта Пономаренко* // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника : [зб. наук. пр.]. — Львів, 2008. — Вип. 1 (16). — С. 237-252.
19. *Пономаренко М.* Початки видавничої діяльності Львівської філії Бібліотеки АН УРСР (1940–1941) / *Марта Пономаренко* // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника : зб. наук. пр. — Львів, 2009. — Вип. 1 (17). — С. 378-404.